

УДК 347.426.4:(007:004.7)

К. Спасова,аспірант кафедри цивільного права
Національного університету «Одеська юридична академія»

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА КОМПЕНСАЦІЇ МОРАЛЬНОЇ ШКОДИ ЯК СПОСОБУ ЗАХИСТУ ПОРУШЕНИХ ПРАВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Постановка проблеми. Ще років 10–15 тому майже ніхто не знав, що таке «соціальна мережа», а сьогодні майже кожен третій житель Землі зареєстрований у тій чи іншій соціальній мережі, найпопулярнішими з яких в Україні є Facebook, Twitter, Instagram і Google+. Варто зазначити, що соціальні мережі – це не лише середовище віртуального спілкування у глобальних масштабах, але й один із видів електронних послуг, що найбільш динамічно розвиваються, відповідно до Gross Acquisti та Boyd and Ellison.

Така популярність соціальних мереж на тлі досить високого рівня їх розвитку поряд із позитивними має й негативні наслідки, найбільшим з яких є зростання кількості порушень немайнових прав громадян. Відтак гостро постала необхідність дослідження проблем компенсації моральної шкоди, завданої у цій сфері, та пошуку шляхів їх вирішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Говорячи про дослідження загальних питань відшкодування моральної шкоди, необхідно згадати праці таких науковців, як О.В. Грищук, І.М. Забара, Т.С. Ківалова, Л.О. Корчева, І.П. Майстер, О.О. Отраднава, В.П. Палюк, П.М. Рабінович, С.В. Селезень, О.І. Сліпченко, Є.О. Харитонов, С.І. Шимон, та інших. Низка аспектів зазначеної проблематики досліджувалась зарубіжними науковцями, такими як W. Daszkiewicz, I. Dobosz, S. Grzybowski, R. Jacques, M. Meyer, A. Ruggeri, M. Safjan, E. Soto Kloss, E. Wojnicka. Водночас дослідження

правових проблем відшкодування моральної шкоди під час порушень у соціальних мережах практично не проводились.

Метою статті є загальна характеристика компенсації моральної шкоди як способу захисту порушених прав у соціальних мережах і визначення основних проблем, що виникають при цьому.

Виклад основного матеріалу. Практично незалежно від того, якими соціальними мережами – MySpace, Facebook, LinkedIn або якась інша – люди користуються, основними сферами, де користувачі можуть «потрапити» у правопорушення, – це опублікування інформації в соціальних мережах, зміст якої порушує права інтелектуальної власності, честь, гідність і ділову репутацію осіб, неправомірне використання персональних даних. Ці найбільш типові ситуації ми й розглянемо далі.

Варто зазначити, що зобов'язання, які виникають під час використання соціальних мереж між користувачами та власниками, досі залишаються не досить урегульованими й до того ж постійно зазнають змін. Водночас деякі останні події стали причиною прецеденту, який може вплинути на мінливе законодавство в цій сфері вже у найближчому майбутньому.

Відповідно до ч. 1 ст. 201 ЦК України особистими немайними благами, які охороняються цивільним законодавством, є такі: здоров'я, життя; честь, гідність і ділова репутація; ім'я (найменування); авторство; свобода літературної, художньої, наукової та тех-

нічної творчості (діяльності), а також інші блага, які охороняються цивільним законодавством. Що стосується порушень цих благ у соціальних мережах, то вони, як згадувалося вище, передусім, пов'язані з поширенням на її сторінках недостовірної інформації, що посягає на честь, гідність і ділову репутацію. Отже, зупинимось на цих питаннях далі детальніше.

Конституція України визнає честь і гідність людини найвищою соціальною цінністю та передбачає, що кожен має право на повагу до його гідності (ст. ст. 3, 28). Водночас Основним Законом гарантується право на свободу думки та слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань (ст. 34).

Водночас якщо висловлені думки та переконання містили недостовірну інформацію й через це порушили немайнові права інших осіб (зокрема, право на честь і гідність), то останні можуть вимагати спростування такої інформації відповідно до положень ст. 277 ЦК України.

Одним із практично важливих питань, що виникають під час судового захисту прав та охоронюваних законом інтересів учасників відповідних відносин, є встановлення особи, до якої може бути поданий позов потерпілим (уповноваженою особою).

Відповідь на нього можна знайти у роз'ясненні Пленуму Верховного Суду України, що міститься в постанові «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» № 1 від 27 лютого 2009 р. (далі – «постанова Пленуму»). Як впливає з положень постанови Пленуму, належним відповідачем у разі поширення оспорюваної інформації в мережі Інтернет є автор відповідного інформаційного матеріалу та власник веб-сайту. Якщо автор поширеної інформації невідомий або його особу та/чи місце проживання (місцеперебування) неможливо встановити, а також

коли інформація є анонімною й доступ до сайту – вільним, належним відповідачем є власник веб-сайту, на якому розміщено зазначений інформаційний матеріал, оскільки саме він створив технологічну можливість та умови для поширення недостовірної інформації (п. 12 постанови) [2].

Тож відповідачем у справах про захист честі, гідності та ділової репутації є автор допису, статті або іншого аналогічного матеріалу (якщо недостовірною інформацією не розміщувалась анонімно) та власник веб-сайту. У таких позовах обов'язок встановлення особи відповідача покладається на позивача. У разі неможливості встановлення особистих даних автора недостовірної інформації, до відповідальності притягується власник веб-сайту. Для ідентифікації власника веб-сайту досить мати посилання на веб-сайт і за допомогою протоколу запиту / відповіді WHOIS можливо визначити власника доменної зони, IP-адреси, або автономного системного номера в Інтернеті [3, с. 71].

Але викладене стосується інформації, розміщеної на будь-яких сайтах. Водночас власники соціальних мереж виявили обачність, пропонуючи користувачам під час реєстрації акаунта погодитись із Користувачькою згодою, яка передбачає, що власник акаунта несе повну відповідальність за розміщену інформацію на особистій сторінці.

Наприклад, Instagram¹ в «Умовах використання» передбачає, що «їхній ресурс надається «як є» та не може гарантувати безпеку ресурсу або те, що він весь час буде працювати бездоганно. Тією мірою, якою це дозволено законодавством, Instagram також відмовляється від усіх гарантій, явних або не виражених прямо, зокрема непрямих гарантій придатності для торгівлі, відповідності конкретній цілі, правового титулу та відсутності порушень прав третіх осіб.

Також Instagram не контролює, що люди роблять або говорять, і не несе

¹ Соціальна мережа, що базується на обміні фотографіями на безкоштовній основі. 3 квітня 2012 р. – одна із складових корпорації Facebook.

відповідальності за їхні дії, поведінку (як в Інтернеті, так і в реальному житті) чи контент (зокрема, незаконний чи небажаний контент). Instagram не несе відповідальності за послуги або функції, що їх пропонують інші люди або компанії, навіть якщо вони взаємодіють із ними через Instagram.

Відповідальність, яку несе Instagram за те, що відбувається на ресурсі, обмежується тією мірою, якою це дозволено законодавством. У разі виникнення проблем, пов'язаних із ресурсом, Instagram не передбачає та не може передбачити можливих наслідків. Користувач погоджується з тим, що Instagram не несе відповідальності за будь-які втрати прибутку, доходів, інформації або даних; за будь-які непрямі збитки, фактичні збитки, зумовлені особливими обставинами, штрафні санкції або випадкові збитки, які виникли у зв'язку з «Умовами» або стосуються них, навіть якщо Instagram відомо про те, що такі збитки є можливими. Сюди належать випадки, коли Instagram видаляє контент, інформацію або обліковий запис» [4]. Подібну політику складання користувацької згоди мають й інші соціальні мережі [5; 6].

Проблеми виникають у разі, якщо автор публікації не підтверджує, що пост у соцмережі належить йому. У такому разі довести це практично стає неможливим, за винятком тих ситуацій, коли є ID чи прив'язки акаунта до номера телефону.

Судова практика, яка почала формуватися до прийняття нових процесуальних кодексів, також звертала увагу на належність «сторінки» особі, до якої пред'являється позов. Наприклад, у справі № 2/463/169/14 рішенням Личаківського районного суду м. Львова від 15 січня 2014 р. позивачам було відмовлено в позові про захист честі, гідності, відшкодування моральної шкоди, оскільки, на думку суду, вони не довели належними та допустимими доказами поширення винними діями відповідачів інформації в Інтернеті, зокрема на сайті Twitter. При цьому відповідач категорично заперечила факт

розповсюдження будь-якої інформації в Інтернеті та свій стосунок до користувача під ніком «itua prizvyshche» на сайті Twitter. Оскільки позивач не надав будь-яких інших об'єктивних доказів поширення негативної інформації саме відповідачем, окрім як роздруковок інформації з Twitter, суд відмовив у позові з мотивів недоведеності [7].

Як зазначалося, основним способом захисту порушених особистих немайнових прав є звернення до суду та відшкодування завданої шкоди. У цьому контексті особливого значення набуває використання електронних доказів, що можуть підтвердити наявність такого порушення, а також тривалість процедури, яка іноді не відповідає очікуваному результату. У такому разі можна рекомендувати спробувати відновити порушене право самостійно шляхом звернення до власника соціальної мережі з проханням видалити або спростувати недостовірну інформацію. Однак у такому разі відшкодування моральної шкоди стає неможливим [4; 5; 6].

Варто зазначити, що спростування недостовірної інформації має здійснюватися в такий самий спосіб, у який поширювалася ця інформація. У разі, якщо спростування недостовірної інформації неможливо чи недоцільно здійснити в такий самий спосіб, у який вона була поширена, то спростування інформації має проводитись у спосіб, максимально наближений (адекватний) до способу поширення, з урахуванням максимальної ефективності спростування та за умови, що таке спростування охопить максимальну кількість осіб, що сприйняли попередньо поширену інформацію [2].

Пунктом 19 постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» від 27 лютого 2009 р. № 1 визначено, що, вирішуючи питання про визнання поширеної інформації недостовірною, суди повинні визначати характер такої інформації та з'ясовувати, чи є вона фактичним твердженням чи оціночним

судженням [2]. Це має ключове значення, адже фактичні твердження потребують перевірки з метою встановлення їхньої достовірності, тоді як оціночні судження не підлягають доведенню їх правдивості та спростуванню [10, с. 27].

Наслідки порушення немайнових прав та обов'язків можуть мати як майновий, так і немайновий характер. Тому для відшкодування шкоди важливим моментом є встановлення категорій осіб, яким може бути завдана немайна шкода порушеннями в соціальних мережах.

Керуючись роз'ясненням Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди» [8], можна визначити такі важливі аспекти вирішення цього питання: шкоди можуть зазнавати фізичні особи (моральну шкоду як втрату немайнового характеру внаслідок моральних чи фізичних страждань, у приниженні честі, гідності, престижу або ділової репутації, у порушенні права інтелектуальної власності, прав, наданих споживачам, інших цивільних прав, у порушенні нормальних життєвих зв'язків через неможливість продовження активного громадського життя, у порушенні стосунків із навколишніми людьми, під час настання інших негативних наслідків.); шкоди можуть зазнавати юридичні особи (немайнову шкоду як втрату немайнового характеру, що настала у зв'язку з приниженням ділової репутації, посяганням на фірмове найменування, товарний знак, виробничу марку, розголошенням комерційної таємниці, а також вчиненням дій на зниження престижу чи підриву довіри до діяльності потерпілого) [9, с. 39]. Отже, право на відшкодування моральної шкоди, завданої у мережі, можуть мати як фізичні, так і юридичні особи. Відмінності у наслідках завдання порушеннями в соціальних мережах шкоди цим особам визначаються характером та обсягом тих прав, які вони мали до порушення. У кожному разі незалежно від виду суб'єкта порушених цивільних прав порушене особисте немайнове пра-

во можна захистити протягом одного року з дня опублікування інформації або з дня, коли особа дізналася про опублікування такої інформації.

Тож правовий захист нематеріальних благ у соціальних мережах має свої особливості залежно від конкретного виду такого блага. Треба також констатувати, що законодавство у сфері відшкодування моральної шкоди, завданої порушеннями в соціальних мережах, має значну кількість прогалин. Звісно, вони можуть бути подолані одним із шляхів, які існують в цивілістиці [11, с. 72–81], але видається, що настав час підготовки спеціального законодавчого акта, присвяченого захисту прав користувачів соціальних мереж.

Оцінюючи загальні тенденції в цій галузі, варто звернути увагу й на те, що, як свідчить аналіз судової практики за останні п'ять років, існує тенденція збільшення позовів про захист честі, гідності та ділової репутації у випадках розповсюдження недостовірної інформації, відшкодування моральної шкоди, завданої порушеннями в соціальних мережах. Кількість таких справ зросла у шість разів. Це, безумовно, позитивний момент. Але водночас аналіз практики свідчить і про актуальність подальших досліджень у цій сфері та про необхідність вироблення єдиного підходу до вирішення таких спорів, оскільки здебільшого суди виносять рішення, яким зобов'язують спростувати недостовірну інформацію. Водночас суди нерідко відмовляють у задоволенні позову у зв'язку з неналежним відповідачем у справі та дуже рідко зобов'язують відповідача відшкодувати позивачеві завдану шкоду. Варто зазначити, також що в країнах Європейського Союзу судова практика в цій галузі має зовсім інші тенденції. Рішення в кожній другій справі такого роду виносяться на користь позивача. При цьому відшкодовуючи йому як моральну шкоду, так і завдані збитки.

Висновки. Підбиваючи підсумки проведеного дослідження, можна зробити висновок, що для захисту своїх

прав під час порушення їх у соціальній мережі та компенсації завданої цим порушенням моральної шкоди особа має довести такі обставини:

1) що інформація була розповсюджена в соціальній мережі, тобто стала відома хоча б одній особі;

2) що інформація є справді неправдивою, тобто такою, що не відповідає дійсності;

3) що розповсюджена недостовірною інформація стосується визначеної фізичної або юридичної особи, тобто позивача;

4) що розповсюдження інформації порушило особисті немайнові права особи, завдало шкоди її особистим немайновим благам або перешкоджає особі повно та своєчасно здійснювати своє немайнове право.

Ключові слова: цивільне право, немайнові права, відшкодування шкоди, соціальні мережі, IT-право.

Наукову статтю присвячено дослідженню відшкодування моральної шкоди у разі порушення немайнових прав у соціальних мережах (Facebook, Twitter, Instagram). Зазначено, які існують способи захисту порушених прав, а також порядок відшкодування завданої шкоди. Окреслено коло осіб, яким може бути нанесена немайна шкода правопорушенням, завданним у соціальних мережах.

Научная статья посвящена исследованию возмещения морального вреда при нарушении личных немущественных прав в социальных сетях (Facebook, Twitter, Instagram). Указано, какие существуют способы защиты нарушенных прав, а также порядок возмещения вреда. Очерчен круг лиц, которым может быть нанесен немущественный вред правонарушением, совершенным в социальных сетях.

The scientific article is devoted to research on the compensation of non-pecuniary damage in violation of non-property rights in social networks

(Facebook, Twitter, Instagram). It is indicated what are the ways of protecting the infringed rights, as well as the procedure for compensation for the harm done. The circle of people who may be non-personal damage to the offense committed in social networks is outlined.

Література

1. Указ Президента «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 28 квітня 2017 р. «Про застосування персональних спеціальних економічних та інших обмежувальних заходів (санкцій)» № 133/2017 від 15 травня 2017 р.

2. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: постанова Пленуму Верховного Суду України № 1 від 29 лютого 2009 р. URL: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/v_001700-09.

3. Основи IT-права: навч. посібник / За заг. ред. Т.В. Бачинського. 2-е вид. допов. і перероб. Київ: Юрінком Інтер, 2017. 208 с.

4. Умови використання Instagram. URL: https://help.instagram.com/581066165581870?helpref=page_content

5. Пользовательское соглашение Facebook. URL: <https://www.facebook.com/legal/terms>.

6. Умови використання Twitter. URL: <https://twitter.com/en/tos>.

7. Рішення Личаківського районного суду м. Львова від 15 січня 2014 р. № 2/463/169/14. Єдиний реєстр судових рішень. URL: <http://www.reyestr.court.gov.ua/Review/36820755>.

8. Про судову практику в справах про відшкодування моральної (немайнової) шкоди: постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2009 р. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0004700-95>.

9. Тихомиров О.О. Цивільно-правова відповідальність за інформаційні правопорушення: загальнотеоретичні аспекти. Порівняльно-аналітичне право. 2015. № 1. С. 37–40.

10. Фартушна Д.К. Захист інформації в соціальних мережах: цивільно-правовий аспект. Одеса, 2018. 34 с.

11. Харитонов Є.О. «Проголини» у цивільному законодавстві: хиби правотворчості чи прийом законодавчої техніки. Юридичний вісник. 2013. № 1. С. 72–81.

